

•
نعمت‌اله ایزدی

•
مأموریت در مسکو

آخرین سفیر ایران در شوروی
و اولین سفیر ایران در فدراسیون روسیه

•

تقدیم به همسر مہین

یار و ہمراہ ہمیشگی ام

فهرست مطالب

۵	پیشگفتار.....
۹	فصل اول: از اصفهان تا مسکو.....
۲۵	فصل دوم: چائوشسکو، رئیس جمهور رومانی.....
۳۳	فصل سوم: فقط مسکو!.....
۵۵	فصل چهارم: فضای باز سیاسی!.....
۷۳	فصل پنجم: ساختمان سفارت.....
۸۷	فصل ششم: شواردنادزه، از وزارت خارجه تا ریاست جمهوری.....
۹۹	فصل هفتم: کودتای ۱۹۹۱.....
۱۱۵	فصل هشتم: فروپاشی.....
۱۴۳	فصل نهم: جمهوری های تازه استقلال یافته.....

- فصل دهم: رژیم حقوقی دریای خزر..... ۱۸۱
- فصل یازدهم: افغانستان و اسرای روس ۱۹۵
- فصل دوازدهم: سیاست خارجی روسیه در بالکان ۲۰۳
- فصل سیزدهم: اختلافات پارلمان و دولت در روسیه ۲۰۷
- فصل چهاردهم: پس از فروپاشی..... ۲۱۱
- فصل پانزدهم: شیوه کار در سفارتخانه..... ۲۴۵
- فصل شانزدهم: مسلمانان شوروی ۲۶۹
- فصل هفدهم: ایرانیان مقیم روسیه ۲۸۱
- فصل هجدهم: پرواز ۳۳۰ ۲۸۷
- فصل نوزدهم: پایان مأموریت ۲۹۱

پیشگفتار

وقتی بنا به تصمیم مقامات مسئول جمهوری اسلامی ایران، به شرحی که در متن کتاب آمده است، به عنوان سفیر در کشور اتحاد جماهیر شوروی منصوب شدم با این که شرایط برای بروز تحولاتی مهم در این کشور فراهم شده بود اما طبعاً پیش‌بینی فروپاشی نظامی با قدمت چند ده ساله بسیار دشوار بود. شاید همین شرایط باعث شده بود که مقامات عالی‌رتبه دولتی و حزبی این کشور برای خروج از اوضاع به شدت آشفته آن دوران و نجات کشور از بحرانی که در آن گرفتار شده بود تمام تلاش خود را به کار بگیرند و از سقوط نظام سیاسی اتحاد جماهیر شوروی جلوگیری کنند. امری که در آن موفق نشدند و سرانجام این رژیم قدرتمند که در طی چند ده سال حیات خود بسیاری از رژیم‌های سیاسی دنیا و در رأس آن‌ها ایالات متحده آمریکا را به چالش کشیده بود فرو پاشید و فصل نوینی را در حیات سیاسی این نقطه از جغرافیای جهان رقم زد.

با این که نگارش خاطرات سیاسی در اشتغالاتی از این دست هم در ایران و هم در سایر نقاط جهان سابقه‌ای طولانی دارد، اما برای من به عنوان یک دیپلمات جوان مأمور در یک کشور مهم، هم در جهان و هم در ساختار سیاست خارجی ایران، در اولویت نبود. علت هم این بود که اولاً تجربه‌ای از این دست نداشتم و ثانیاً تراکم کارها

و به‌ویژه سرعت تحولات در آن کشور اجازه پرداختن به این مسئله را به من نمی‌داد. با این حال از زمان اشتغال به کار دولتی، و به‌خصوص دیپلماتیک، همواره عادت داشتم گزارش‌های مختصری از فعالیت‌های روزانه به‌صورت یادداشت‌های شخصی بنویسم، بنابراین رئوس مطالب و سرفصل‌های موضوعات مهم آن مأموریت را به‌صورت مکتوب در اختیار داشتم. از سوی دیگر، جذابیت برخی مسائل آن دوران که گاهی به‌مناسبت برای دیگران نقل می‌کردم دو نتیجه مثبت به‌دنبال داشت؛ اول این که به‌واسطه تکرار آن‌ها برای من به‌صورت ملکه ذهنی درآمده بود، به‌طوری که حتی بدون مراجعه به یادداشت‌ها می‌توانستم موضوعات مختلف را از حافظه‌ام نقل کنم. دوم این که بیان این مطالب باعث می‌شد شنوندگان مکرر توصیه کنند که بهتر است آن‌ها را در قالب خاطراتی از آن مأموریت به رشته تحریر درآورم. طبعاً این کار ذوق و سلیقه خاص خود را می‌طلبد و جدیت و پشتکاری لازم داشت که کمتر از آن بهره‌مند بودم. شاید آن وسواس خاصی هم که همواره درباره نوشتن داشته‌ام بی‌تأثیر نبوده است. همه این‌ها سبب شد تا نگارش خاطرات مأموریت در اتحاد جماهیر شوروی و سپس فدراسیون روسیه سال‌ها به تعویق بیفتد.

یک علت دیگر هم این بود که در سال‌های پس از پایان مأموریت مسکو و تا زمان عزیمت به مأموریت بعدی یعنی سلطان‌نشین عمان به مدت چهارسال مشغول متنی بودم که عملکرد اتحاد جماهیر شوروی در جریان جنگ ایران و عراق را روایت می‌کرد. آن متن خوشبختانه تا قبل از عزیمت به عمان تهیه و نهایی شد اما باز به‌دلیل مأموریت و اشتغال جدید، که بسیار متفاوت از مأموریت قبلی بود، روی کاغذ ماند.

پس از چهار سال مأموریت در عمان باز به مدت نه سال درگیر مشاغل سخت در وزارت امور خارجه شدم که بیش از شش سال آن را به‌عنوان مدیرکل آسیای شرقی و اقیانوسیه خدمت کردم. مسئولیت‌های این حوزه به‌خصوص با توجه به تمرکز سیاست خارجی ایران بر کشورهای شرق آسیا و منطقه جنوب شرقی این قاره بسیار سنگین بود. سرانجام در سال ۱۳۹۰، که به‌صورت داوطلبانه از خدمت در وزارت امور خارجه

بازنشسته شدم، فرصتی فراهم شد تا این دو پروژه مهم را جدی‌تر دنبال کنم. ابتدا به سراغ کتاب *عملکرد اتحاد جماهیر شوروی در جریان جنگ ایران و عراق* رفتم. چون متن آن آماده بود کار دشواری نداشتم، لذا به همت انتشارات اطلاعات آن را در سال ۱۳۹۲ چاپ و منتشر کردم. این کتاب در سال ۱۳۹۴ با عنوان *عملکرد شوروی در جنگ تحمیلی* تجدید چاپ شد و به نظرم روایتی واقع‌گرایانه و مستند را به خوانندگان ارائه کرد. پس از انتشار کتاب مذکور و البته به سبب فراغتی که برایم حاصل شده بود به فکر نگارش خاطرات خود در مأموریت مسکو افتادم اما باز اقدام خاصی نکردم تا این‌که دو نفر از علاقه‌مندان به مسائل شوروی و روسیه که از پیش آن‌ها را نمی‌شناختم و تنها در برخی جلسات سیاسی و تحلیلی درخصوص مسائل روسیه با آن‌ها آشنا شده بودم مرا به نگارش خاطرات تشویق کردند.

آقایان شعیب بهمن و رضا حجت، علاوه بر تشویق من به نگارش، داوطلب برگزاری جلسات مستمر در قالب مصاحبه و ضبط مطالب شدند. کتاب حاضر حاصل گفت‌وگوهای من با این دو کارشناس مسائل روسیه است که البته در مرحله ویرایش نهایی آن را از حالت مصاحبه درآوردم و به شکل حاضر برای چاپ آماده کردم. تهیه متن مکتوب از مطالب شفاهی، که در مرحله اول به صورتی نه‌چندان مطلوب به همت آن دو دوست پیاده شد، کار آسانی نبود، بنابراین ترجیح دادم یک نفر ویراستار این کار را بر عهده بگیرد. مسئولیت این کار را به سرکار خانم مرضیه عظیمی سپردم و ایشان هم با علاقه‌مندی فراوان کل متن را اصلاح کرد. همین‌جا از زحمات این سه نفر که مرا در تهیه و تدوین این متن یاری کردند صمیمانه تشکر می‌کنم.

در خاتمه یادآوری این نکته بسیار ضروری است که آنچه به رشته تحریر درآمده اگرچه خاطرات من از دوران مأموریت در مسکو است اما نمی‌توان از زحمات تک‌تک همکارانی که در طی این مدت یار و همکار من بودند یاد نکرد. این دوستان و همکاران که ذکر نام آن‌ها حافظه‌ای قوی می‌خواهد، و یا رجوع به اسناد و مدارک آن دوران را می‌طلبند، همگی و در هر موقعیت و مکانی که بودند نقش‌آفرینی کردند تا مقطع

مهمی از سیاست خارجی کشور و تحولات سیاسی در کشور اتحاد جماهیر شوروی و فدراسیون روسیه رقم بخورد.

در این جا و به مناسبت انتشار این کتاب از تمام این دوستان در سفارت ایران در مسکو، سرکنسولگری ایران در باکو و در وزارت امور خارجه و حتی نمایندگان ارگان‌های دیگر کشور در مسکو صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم و صادقانه می‌گویم که تنها توانستم گوشه‌ای از زحمات آنان را بازگو کنم و به رشته تحریر در آورم.

امیدوارم هرکدام از این عزیزان که فرصت مطالعه این کتاب را یافتند نظرات اصلاحی یا تکمیلی خود را چه در قالب نقد و چه در قالب خاطرات شخصی‌شان از همین دوره تاریخی در اختیار علاقه‌مندان و به‌خصوص بنده قرار دهند تا با کمک و همت همه کسانی که در آن برهه از تاریخ کشور دست‌اندرکار بودند روایتی صحیح، دقیق و بدون تعصب از تحولات آن دوران ثبت شود.